

Sarnyai Csaba Máté

Serédi Jusztinián és Klebelsberg konfliktusa az 1928-as üdvözlő beszédek tükrében

a keresztény-nemzeti Magyarország időszaka. Ennek alapján úgy vélhetnénk, hogy a kormányzat, és személy szerint Klebelsberg, kapcsolata az egyházakkal, és azon belül is a katolikus egyházzal problémamentes volt. A következőkben egy igen fontos ügy - az ország első számú katolikus főpapjának kinevezése körüli bonyodalmak - kapcsán igyekszünk példát adni arra, hogy ez nem állítható egyértelműen. Ugyanakkor ez a konfliktussorozat jól mutatja a klebelsbergi egyház és kultúrpolitika főbb irányait céljait és hatalmi erővonalait.

A január 19-én hazaérkező Serédi prímást a Déli pályaudvaron Klebelsberg kultuszminiszter köszöntötte. Beszédében mintegy összefoglalta a magyar kormánynak állam és egyház együttműködéséről vallott felfogását és saját kultúrpolitikáját¹. Ugyanakkor ebben a beszédben és Serédi válaszában vonatkozó részében egyaránt érződnek a sorok között a fenn bemutatott hosszas konfliktus nyomai. Rögtön az első mondat egyszerű tény közlése is olvasható akár annak tükrében is, ami az egyik ellenérv volt kormányzati részből Serédi kinevezésével szemben *„Eminenciád sok évvel ezelőtt, mint fiatal magyar szerzetes ment ki Rómába”* Gondolunk itt a helyi viszonyok hosszú távollét miatti nem-ismeretére. Majd a fent látott komoly feszültségeket kiváltó vatikáni kinevezés valódi okára utal a következő gondolat: *„nagy tudása és munkakedve eminenciadra irányítják a római kuria irányadó tényezőinek figyelmét, és a végén számottevő részt vett a katolikus egyház egyik legnagyobb alkotásának, az új egyházjogi törvénynek a kodifikálásában és kimunkálásában. E munkásságának elismeréseképpen még fiatalon a mai egyház kardinálisa és a magyar egyház hercegprímása lett”*.

Mintegy az újonnan kinevezettnek is igazodási pontként szolgálандó következik az előd Csernoch János méltatása. Klebelsberg interpretációban Csernoch *„legnagyobb érdeme, hogy páratlanul nehéz időkben fenn tudta tartani a békességet, nemcsak az egyház és az állam között, hanem az egyes magyar egyházak és felekezetek között is.”*A felekezet közti béke, figyelembe véve Horthy kormányzó református voltát is, kulcs eleme volt a Klebelsberg és Serédi közti korábbi római megbeszéléseknek is. Csernoch az állam és az egyház harmonikus együttműködésének szimbólumaként jelenik meg itt. E nélkül ugyanakkor a klebelsbergi

¹ Klebelsberg Kunó gróf a kormányzó és a kormány nevében üdvözlí az új hercegprímást Nemzeti Újság 1928. január 20. 4.o.

kultúrpolitika kulcsa a valláserkölcsi alapon történő lelki, szellemi és kulturális újjáépítés is elképzelhetetlen, hisz *„Ez a küzdelem csak részben politika, nagy része szellemi, vallási és erkölcsi tusa”* Ez az a munka, amelyben *„Magyarország hívő népe várja szellemi vezérét.”* Másszóval a cél és az irány adott Serédi ennek inkább csak részese és mint megalkotója lehet.

Az új primás válaszában² is jól érezhető a korábbi konfliktus visszhangja. Kitűnik ez abból a megfogalmazásából, amikor a szeretetteljes fogadtatás elsődleges okát abban látja, hogy *„mindnyájan, akik itthon voltak érezték, hogy erre a szédületesen magas méltóságra még gondolatban sem törekedtem.”* Kinevezésének egyedüli alapjaként, az isteni szándék mellett, *„az ő földi helytartójának intézkedését”* nevezi meg. Ezzel finoman utal a hazai politikai körök támogatásának elmaradására is. Honi elfogadtatásának megerősítésért az egész magyar nemzethez fordul. A Rómában végzett munkája, amelyre Klebelsberg kinevezése fő okaként hivatkozott, *„is csak azért volt, hogy mindenütt és minden munkámban a haza ügyét támogassam.”* Határozottan rá akar ezzel cáfolni arra, hogy ő csupán a Szentszék szeme és füle volna Magyarországon. A korszak politikai elitjének gondolkodásában oly fontos társadalmi egység és az ehhez szükséges felekezeti béke hangsúlyozása közepette utal saját elköteleződésére is *„hisz Velem lesznek azok a honfitársaim is, akik más vallásúak, de akiknek lelkét ugyanaz a hazaszeretet hevíti, mint az én lelkemet.”*

Beszéde következő részében Serédi kissé riposztolni látszik, amikor a Kultusztárcát, és közvetve annak miniszterét, Klebelsberget, mintegy figyelmezteti kötelességeire. *„Tiszta meggyőződésem, ha a Kultuszminisztérium a tőle függő viszonyban lévő összes szervezetekben követni fogja azokat a valláserkölcsi irányításokat, amelyekre országunk felépítésénél a legnagyobb szükség van, akkor ez a hatalmas szervezet, minden vallási vagy felekezeti különbségre való tekintet nélkül, elmondhatja magáról, hogy megtette kötelességét.”* Csak a fenti módon és célokért működő minisztérium és minisztere várhatja el joggal, hogy *„akik a nehéz viszonyok között kénytelenek a magukéból, talán csekély vagyonukból, ennek a kultuszminisztériumnak és intézményeinek, az egész magyar kultúra ügyének támogatására adózni”*, ezt örömmel fogják megtenni.

Végül jól keretezik a korábbiakban jelzett vitákat, újra összegzik és kiemeli a klebelsbergi politika céljait, azok az impressziók, amiket Serédi fogadtatását követően fogalmaz meg a kultuszminiszter a Nemzeti Újságnak³. Mindenekelőtt megjegyzi: *„megnyugtató az, amit a hercegprimás a belső, és különösen a felekezeti békéről mondott.”* Majd, amikor visszaül Serédi szavaira, amelyekben ő magát a *„munka emberének”* nevezi,

² Serédi válasza uo.5.o.

³ Klebelsberg Kunó kultuszminiszter nyilatkozata a bíboros hercegprimás fogadtatásának impresszióiról 7.o

egy kis áthallással utal a Gasparri államtitkárral folytatott vitákra, és újól a primási kinevezés egyik fő okára: „magától Gasparri kardinálistól hallottam , hogy az egyházi kodifikálás körül a mi hercegprimásunk micsoda óriási munkát végzett” Majd vérbeli politikusként, mintegy a szükségből erényt kovácsolva jegyzi meg: „éppen ez a munkásság az, ami Serédi kardinális egyéniségében a legvonzóbb és amire a hazának is a legnagyobb szüksége van.” A cikk záró részében következik a primás Klebelsberg által kirótt külön feladata. Tudvalevő, és a kinevezés körüli konfliktus során is kiderült, hogy: „Most egy olyan, nagy fajsúlyú férfiú lép a katolikus egyház élére, aki a világegyháznak egyik legismertebb személyisége, a pápa Őszentségének és Gasparri vezető kardinálisnak egyéni bizalmasa.” Itt a lehetőség, hogy - a saját szavai szerint római éveiben is csak a haza érdekeiért dolgozó Serédi – ezeket az összeköttetéseket a honi katolikus reneszánsz megismertetésére és támogatók szerzésére használja a Vatikánban és az egész katolikus világban. A nyilatkozat utolsó gondolatmenete kvázi figyelmeztetésként is érthető az új primás számára mintegy „mihez tartás végett”: „Csernoch János hercegprimás atyai barátságával ajándékozott meg, ami rendkívül megkönnyítette számomra a kultuszminisztérium vezetését, amely nemcsak közoktatásügyi, hanem nálunk vallásügyi minisztérium is. A legnagyobb örömmel töltötte el a lelkemet, hogy Csernoch primás örökébe Serédi kardinális személyében megint olyan férfiú lép, akivel az állam részéről számomra öröm lesz együttműködni”.

Zárásként elmondható, hogy Klebelsberg római útjának semmilyen eredménye nem volt. Nem sikerült megakadályoznia Serédi kinevezését, bár réalpolitikusként, minden bizonnyal csak engedményeket akart kicsikarni a Vatikántól. Vass József püspöki kinevezését arra hivatkozva utasította el a Szentszék nevében Gasparri, hogy a jelölt egy alkalommal papi ruhában vett részt egy felmentés nélkül kötött vegyes házasságkötési szertartáson. Jegyezzük meg, hogy ez nem volt más, mint ifjabb Horthy Miklós és Károlyi Consuela esküvője.

Az intesa simplicet a kormány úgy szerette volna módosítani, hogy a püspök jelölt szentszéki megnevezése és a hivatalos kinevezés nyilvánosságra hozatala között tizenöt napja legyen politikai kifogások közlésére. Gasparri válaszul kijelentette, hogy a Szentszék semmilyen előre rögzített határidőt nem hajlandó tudomásul venni döntéseiben.

Milyen is a fentebb említett örömteli együttműködés az egyház és az állam között a Klebelsberg által képviselt politika szemében? Mindenekelőtt olyan, amelynek céljai nagyon hasonlóak, keresztény erkölcsi értékek mentén elgondolt újjáépítés. Ugyanakkor ennek az újjáépítésnek a módját, mikéntjét, és – bár mint láttuk nem mindig sikeresen - személyi feltételeit is, döntően a korabeli (világi)politikai törekvések határozzák meg.

